

FRANCE VODNIK

MLADINSKO VPRAŠANJE

I

Sodobniki živimo v izredno težkem in neurejenem času, ki bi ga lahko imenovali čas kriz ali morebiti še bolje čas kaosa. Krizi duha je sledila gospodarska kriza ali točneje krizi individualizma se je pridružila kriza kapitalizma, kar seveda ni brez globlje notranje vzročnosti. Toda čeprav ni dvoma, da občutijo bolečino in stisko tega preloma več ali manj vsi živeči rodovi od najstarejšega do najmlajšega, se vendarle upam trditi, da je najtežje breme sodobne tragike moral sprejeti nase prav oni rod, ki je nastopil v povojnem času kot nosivec tako zvanega mladinskega gibanja.

Zakaj? Na to vprašanje nikakor ni težko odgovoriti. Ne samo, da je današnji neugodni gospodarski položaj najusodnejše zadel prav ta rod, čigar predstavniki so večinoma sedanji tridesetletniki. Ta rod namreč še ne more živeti od preteklosti, kakor starejši, a tudi ne od bodočnosti, kakor mlajši, šele doraščajoči rod. A še mnogo hujša, kakor materialna stiska, je duhovna tragika tega rodu. Kakor nekoč v dobi romantike na primer Chateaubriand ali Novalis je veroval mladi genij tega izrazito idealističnega rodu v duhovno obnovo človeštva, v novo krščansko Evropo. A po desetih letih mora biti ta mladina priča največje reakcije v obliki najbolj poganškega nacionalizma, fašizma in absolutističnega avtoritizma. Vendarle pa ta splošna politična reakcija, ki se opira na moč in na maso, ni edino zlo, ki je zaustavilo prodor povojnega duhovnega ali mladinskega gibanja, o katerem moramo zaradi tega reči, da je bilo izraz duhovne družine ter manifestacija osebnosti ali prebujenega duha v človeštvu. Njej se je marveč pridružila tudi duhovna reakcija in sicer tako iz vrst velike večine mlajšega, izključno ekonomsko-politično usmerjenega rodu, kakor tudi od strani starejše generacije idealističnega nazora. A medtem ko se prvi bore zoper duhovnost osebnostnega svetovnega nazora v imenu »nove« stvarnosti, se predstavniki druge skupine sklicujejo na duha preteklosti in se zato opirajo predvsem na tradicionalne življenjske oblike.

Videti je, da je zadnji čas stopilo »mladinsko vprašanje« zopet v ospredje. A žal se mladinsko gibanje le prevečkrat samo splošno napada, ali pa celo napačno tolmači. Zlasti velja to za povojno križarstvo, o katerem večina njegovih nasprotnikov nima niti prave predstave, radi česar so skorajda vse sodbe o njem več ali manj zmotne. Tako piše na primer eden izmed neimenovanih »Borcev«, mereč s tem zlasti na križarstvo, o »religijozni liriki in misticizmu«. Kako čudovito se to naziranje, ki mu manjka tako zgodovinske kakor idejne orientacije, ujema tudi z uvodnikom v »Slovincu« (29. maja 1934), kjer nam baja nekdo celo o »veseli romantični dobi prvih povojnih let«. Zato mislim, da je prišel čas, da se o teh stvareh resno in odkritosrčno pomenimo. Takoj pa moram poudariti, da je zelo zmotno misliti, češ, da je bilo mladinsko gibanje samo epizoda »povojnega« časa, oziroma psihoze, kakor se izražajo nekateri posebno vneti zagovorniki reakcije. A prav tako mislim, da je spričo smeri mladinskega gibanja, kakor se ločeno kažejo na primer iz Doma in sveta, Besede, Borcev, Sodobnosti, Književnosti, Mladega plamena itd. vsakomur očitna ne samo velika duhovna diferenciacija, marveč naravnost nepremostljiva razlika v osnovnih vprašanjih življenja. Zato se mi zdi potrebno analizirati pojav mladinskega gibanja v celoti, to se pravi ne samo z ozirom na njegove vitalne biološko-duhovne osnove, marveč tudi z ozirom na njegovo transcendentno usmerjenost.

II

Naravno je, da je bila nositeljica novega gibanja prav mladina. Resnica je tudi, da je bilo mladinstvo zaradi tega v marsičem vezano po biološki nujnosti določene starosti. To velja zlasti za zunanje oblike mladinskega gibanja. Te oblike se seveda nujno izpreminjajo; dvajsetletniki se nedvomno izživljajo in udejstvujejo drugače kakor tridesetletniki. Ne smemo pa v tem videti bistvo, oziroma duha tega gibanja. Treba je vsekakor razlikovati biološki pomen mladinstva od duhovnega. To razliko je pri nas doslej najbolje poudaril Žitomir Janežič v članku »V globinah nasprotja« (DS 1933): »Tisto duhovno gibanje, ki nosi zelo slabo razumljeno ime »mladinsko«, je splošni in večni naravni pojav, ki je v metafizično nujni zvezi z mladostjo duha. »Mladinsko« gibanje ni nič drugega, kakor pojasnitev gibanja in pleonazem, ker drugega duhovnega gibanja sploh ni« (o. c. str. 491). Če smo torej prej rekli, da je bila in je mladina nositeljica gibanja, moramo sedaj dodati, da to ne velja za vso mladino na splošno; nasprotno pa so bili in so mnogi »stari« ljudje prav izraziti predstavniki duhovnega mladinstva. Razlike starosti, rodov in dob nimajo izključujočega pomena v svetu duha. Zakaj duh je nadčasovna in združujoča sila življenja. To bomo spoznali zlasti še, ko si bomo ogledali idejno usmerjenost mladinskega gibanja ter njegovo razmerje do izročila.

Bilo bi pač zelo zmotno in kratkovidno, če bi pojmovali to gibanje samo kot običajen spor med »očeti in sinovi« ter videli v njem le trenutno trenje dveh rodov, ki iz razvojne nujnosti izmenjavata vlogi. Kdor hoče gibanje razumeti pravilno, le-ta se mora z vso ostrino zavedati, da je evropski prodor »mladinskega« gibanja pomenil i d e j n i spor v človeštvu in da je šlo pri tem v resnici za tip novega človeka in za osnove novega življenjskega naziranja. V njem moramo predvsem videti usodno duhovno preusmeritev sekularnega pomena, morebiti nič manjšega, kakor renesansa, reformacija, romantika itd.

Kolikor je s tem v zvezi vprašanje o samoniklosti in izvornosti našega slovenskega gibanja, je treba z vso odločnostjo ovreči očitek, češ da se ni rodilo iz naših potreb in duševnosti ter da ni zraslo iz naših tal. Ta očitek se stalno ponavlja, a kaže le ideološko omejenost, nerazumevanje ter popolno zgodovinsko neznanje. Gibanje je bilo in je izrazito slovensko. To moremo in moramo trditi tudi o naši reformaciji ter romantiki, kar omenjam zaradi tega, ker ima naše mladinsko gibanje s tema dvema dobama naše zgodovine največ skupnega. Neresnico o »tujem« duhu slovenske reformacije so si izmislili samo pristranski zgodovinarji oziroma ideologi. To velja kljub temu, da so naši reformatorji dejansko bili v zvezi s tujimi zemljami, katere je zajel enak ali podoben duhovni spor kakor slovensko. Za naše povojno mladinsko gibanje pa se da zgodovinsko izpričati, da se je rodilo v nas še preden smo vedeli drug za drugega, bodisi doma bodisi drugje, in še preden se je gibanje objektiviralo v času in postalo na zunaj vidna kulturna akcija (Križ na gori!). Nadvse jasno se to vidi tudi iz tega, da so se začela reševati predvsem vprašanja našega lastnega narodnega življenja in kulture ter da je gibanje v resnici spor našega duha in prelom z našo slovensko preteklostjo. Novi, resničnejši odnos povojnega rodu do narodnosti je neizpodbiten dokaz za izvornost mladinskega gibanja na Slovenskem. Razen tega pa je najboljši dokaz za to mladinsko gibanje samo. Kot bomo videli, je poglobitveni poudarek mladinstva na osebnosti in vitalnosti. Nepristna osebnost in nepristna vitalnost pa sta protislovna pojma. Kjer ju ni, tam tudi ni življenja, ni gibanja.

Sicer pa je mladinsko gibanje samo na sebi splošno-človeški pojav, nevezan na čas in prostor, narod ali religijo, ter more zaradi tega nastati v več narodih in v več zemljah hkrati.

III

Pri mladinskem gibanju torej ni šlo v prvi vrsti za mladino, čeprav je bila zlasti ona njega nositeljica, marveč za mladost kot vir življenjske stvariteljnosti. Človek, življenje in kultura, kakor so jih izoblikovale sile liberalizma, prosvetljenosti in racionalizma, so nujno zahtevali preusmeritve in poglobitve. Ker se je vse to življenje pre-

maknilo od središča k obodu ter se zmehaniziralo v obliki sistemov in organizacij, vodečih v splošni formalizem, je bila reakcija ne samo potrebna, marveč nujna. To ne velja samo za nekatoliški, marveč tudi za katoliški kulturni svet.

Da je takšno gledanje pravilno, razvidimo iz tega, ker se je mladinstvo najprej pojavilo kot upor proti življenjski nepristnosti in vezanosti. Mladinstvo je bilo torej doživetje mladosti kot stvariteljne periode življenja. Ker pa je osnova in izvor stvariteljnosti in življenjske pristnosti vprav vitalnost, je razumljivo, da so se poudarjale predvsem vitalne, biološke in duhovne vrednote doživetja. A doživetje je vedno individualno; zato je dobila poglobljeni poudarek v mladinstvu osebnost. Lahko rečemo: mladinsko gibanje je bilo upor mladostne vitalnosti zoper svet, ki je že davno pogrešal vsakršne življenjskosti. Mladinsko gibanje je torej poudarjalo zlasti to, kar manjka sodobnemu življenju, za katerega so značilne v prvi vrsti organizacijske oblike in civilizacija, namreč: življenjsko pristnost in neposrednost človeške osebnosti. Da se more svet le po tej poti vrniti h kulturi, je jasno. Za najpomembnejše dejanje mladinskega gibanja moramo šteti prav to, da je zopet odkrilo človeka, stvaritelja kulture in nosilca vsega duhovnega življenja na zemlji.

Zdi pa se, da je ravno to vzrok, zakaj so mladinstvu že takoj spčetka očitali subjektivizem ter mu ga še danes očitajo. Kakor govorjenje o »mistiki« in »romantiki« kaže pomanjkanje čuta in smisla za vse, kar je duhovnega, tako pa je krilatica o »subjektivizmu« izraz popolnega nerazumevanja novega duha. Čudno, da nekateri ljudje ne morejo razumeti velikanske razlike med osebnostnim pa med individualističnim svetovnim naziranjem! In vendarle je rekel že veliki iskavec resnice, sv. Avgustin: »Ne hodi ven, temveč vase se povrni. V notranjem človeku je resnica.« Tako je bil tudi v mladinskem gibanju poudarek osebnosti hkrati poudarek objektivnosti ter je poglobil v nas čut za odkritosrčnost in resnico ter smisel za občestvo.

S tem v zvezi je odnos mladinskega gibanja do izročila. Kakor je za gibanje značilno, da je odklanjalo sisteme, programe in organizacije, tako je ena njegovih bistvenih potez tudi ta, da je dalo popolnoma duška svojemu nezadovoljstvu nad dosedanjimi oblikami življenja. To se je na zunaj pokazalo kot upor zoper izročilo, zoper svet okolice in zoper svet očetov. Toda bilo bi zelo zmotno in nepravično, če bi kdo mislil, da je bil ta upor načelnega značaja, torej zanikavanje zaradi zanikavanja. To bi nasprotovalo že mladinskemu pojmovanju o organičnosti življenja in kulture. Kolikor je bilo nasprotovanje do preteklosti le izraz biološkega mladinstva, izginja in bo izginilo z dozorevanjem. To se že danes vidi v našem odnosu do slovenske preteklosti in vseh njenih vrednot. A tudi med oblikami, ki smo jih zavrgli zaradi svoje duhovne usmerjenosti, je treba razlikovati to, kar je bilo ob svojem času dobro, a danes po zgodovinski nujnosti ni več,

od tega, kar je bilo z vidika življenja, kulture in resnice zmotno in slabo že od vsega začetka.

Najboljši dokaz za mojo trditev, da moramo v mladinstvu videti pomemben in dalekosežen duhovni spor v sodobnem človeštvu, pa je to, da je mladinsko gibanje življenjsko-celotnega značaja. Biološko življenje, eros, književnost in umetnost, znanost in verstvo, narodnost, gospodarstvo in politiko, skratka vse življenje je zajel in začel preoblikovati val novega duha.

Zelo točno je označil mladinsko gibanje Max Scheler v »Vom Ewigen im Menschen«: »Kulturni ideal mladine bo postavil — namesto samih stvari, samih poklicev, samih poslov ali samih nestvorov, ki so postali absolutni — v središče vsega sveta predvsem človeka in v človeku duhovno in individualno osebo, soodgovorno včlenjeno v občestvo.«

IV

Pri nas na Slovenskem je bilo križarstvo najelementarnejši in najneposrednejši val novega gibanja. Križarstvo ima svoje ime po reviji »Križ na gori« (pozneje »Križ«). Vendarle pa je za oznako tega gibanja vse to, kar smo doslej povedali o mladinstvu, dasi velja tudi za križarstvo, še vedno premalo. Zato je treba to strujo mladinstva še posebej označiti.

Rekli smo, da mladinstvo kot gibanje samo na sebi ni vezano niti na narodnost niti na religijo in da je kot izraz življenjskosti in stvariteljnosti splošno-človeški pojav. Čeprav se je gibanje začelo najprej v vrstah katoliške mladine in je zajelo predvsem njo, je po vitalni zvezanosti rodu pritegnilo v novo dinamično in ritmično rast tudi nekatoliško mladino. Zato je bila ta mladina, ki je na novo doživela svobodni ritem življenja, v resnici nova mladina. Ne glede na to, odkod je bila po rojstvu ali tradiciji, je priznavala vitalnost in njene vrednote ter si je zato preko vseh razlik bratsko in solidarno podajala roke v vseh osnovnih vprašanjih življenja. Mimo liberalizma in klerikalizma, teh dveh oblik slovenske tradicionalne vzgoje, je nova mladina poudarjala primat človečnosti. Borba za etos in človečnost je bila največja in najsvetejša naloga tega rodu. Razen na novo prebujenega čuta za pristnost, naravnost in neposrednost doživetja je prav omenjeni etični poudarek najbistvenejša poteza vsega gibanja.

Seveda se je tudi ta mladina, za katero je značilno doživetje in priznanje človečnosti kot osnove vsega življenja, nujno diferencirala ob metafiziki življenja. Tu pa se je takoj pokazala nemajhna razlika. Medtem, ko je katoliška mladina in del liberalnih disidentov prav zaradi prebujene vitalnosti občutil tudi veliko in resnično potrebo po religiji, se je nekatoliška mladina po večini usmerila naturalistično. Prva, ki je bila tudi vitalno pristnejša (primerjaj na primer premoč v umetnosti!), je zato priznala primat transcendentne duhovnosti, druga primat »življenja«, seveda življenja onstran dobrega in zlega v metafizičnem

smislu. Po tej duhovni diferenciaciji je mladinsko gibanje tudi najprej našlo stik s tradicijo, a ne s tradicijo liberalizma in političnega katolicizma, marveč z resničnim duhovnim izročilom slovenstva, za katerega je vendarle, kakor za sleherni človeški organizem, značilen in pomemben spor za in proti ideji Boga, ki traja že od začetka naše narodne kulture. Ta duhovna diferenciacija pa je pomenila obubožanje in poplitvenje nekatoliškega mladinstva na eni, a obogatitev in poglobitev katoliškega mladinstva na drugi strani. Celotnost življenja, o kateri smo namreč rekli, da je ena izmed osnovnih stremljenj mladinstva, je po naturalizmu oziroma humanizmu bistveno okrnjena in sploh nemožna, medtem ko je po religiji bistveno dopolnjena in dejansko sploh šele dosežena. K tej življenjski totaliteti je zato v resnici stremilo samo naše religiozno mladinsko gibanje ali križarstvo.

Naš novi humanizem je bil potemtakem izrazito duhovno usmerjen in bi se moral prav za prav imenovati teo humanizem, kar pomeni ideal bogočloveške skupnosti. Bistvo križarskega gibanja je bilo prav iskanje skladnosti med vitalnostjo in duhovnostjo, naravo in nadnaravo, kulturo in religijo.

Zato je očitek, češ da je križarstvo bilo »izključno religiozno gibanje«¹ zgodovinsko netočen in je dejansko pravi nesmisel. Kot mladinsko gibanje je bilo nujno utemeljeno vitalno ter se je zato organsko raztezalo na vsa življenjska področja od erosa do umetnosti, od liturgije do plesa, od narodnosti do politike itd., o čemer pričajo tudi izpovedi v »Križu na gori«, ki se tičejo skorajda vseh življenjskih vprašanj. To priča, kako je gibanje skušalo zajeti in poduhoviti zares vse življenje v njega biološko-duhovni povezanosti, skratka v njega celotnosti. Kar se posebej religioznosti tiče, pa je treba reči, da nam ni pomenila in nam slej ko prej ne pomeni samo eno življenjsko področje poleg ostalih, na primer erosa, umetnosti itd., marveč doživljamo z njo centralno življenjsko sfero ter prvenstveno duhovno silo, ki vse življenje prešinja in oblikuje. Odtod zahteva po novi religiozni utemeljitvi in poglobitvi erosa, umetnosti ter sploh kulture. Res da je mladinsko gibanje poglobilo smisel za religiozno kontemplacijo: a pravtako je na novo utemeljilo zahtevo po religioznem aktivizmu.

To vitalno prebujenje religioznosti nas je vodilo sprva sicer le do ideje božjega kraljestva ter do doživetja občestva.¹ Toda to je nujno imelo za posledico tudi prebujenje Cerkve v naših dušah. Vprašanje konfesionalnosti, ki smo jo tako na novo doživeli, pa ni bilo živo morebiti samo zaradi naše vzgoje in sploh tradicije, iz katere smo izšli, marveč je bilo nujna posledica mladinstva samega. To dokazuje tudi oživljeno zanimanje za katolicizem, ki ga je mladinsko gibanje zbudilo po vsej Evropi.

Morebiti najbolj živo, a zopet nujno iz bistva na novo prebujene človekove vitalnosti izvirajoče pa je bilo vprašanje religioznih oblik

¹ Prim. članek »Občestvo«, Križ na gori II., str. 97.

in avtoritete. Ali je mladinsko gibanje zares vse skupaj zavračalo? Kdor trdi kaj takega, pač ne pozna mladinskega gibanja in njegovih stremljenj. Res pa je, da se je preveč govorilo o formah, namesto o formalizmu, kar seveda ni vseeno. Razen tega pa je treba med formami (tudi cerkvenimi) razlikovati nebistvene, relativne, časovne ali privzete ter bistvene. Tako so na primer sv. maša in zakramenti bistvene oblike Cerkve. Liturgično gibanje je bilo zato organičen del mladinstva, nič manj bistven kot na primer umetnost, a z večnostnega vidika celo pomembnejši. A poudariti je treba, da nas liturgija ni privlačevala zaradi svoje estetske lepote, marveč zaradi svoje sakralnosti, torej iz prvenstveno religijoznih nagibov.

Mladinstvu vobče ni šlo toliko za »nove« resnice katolicizma, kolikor za novo razmerje do kozmosa ali organizma katoliških resnic. Jasno je, da je to moralo nujno voditi do nasprotja in več ali manj ostrih razlik s tradicijo empiričnega katolicizma, seveda le v njegovih vitalnih osnovah. To izvira in je v skladu tudi z znano resnico, da se »krščanstvo in ordine ideali in krščanstvo in ordine reali v nobeni dobi zgodovine ne krijeta popolnoma.« (Prim. »Naši razgledi«, str. 14).

Zato tudi ni točno, če pravi Božo Vodusek v »Sodobnosti« (1954, 1—2), da je bilo mladinsko gibanje v prvi vrsti upor zoper neskladnost med ideologijo in življenjem pri katoličanih. Nedvomno, tudi takšno neskladnost, kjerkoli je, mladinsko gibanje zavrača kot neetično in nezdržljivo s človekovim poslanstvom. Toda v celoti je mladinstvo imelo globlje korenine, kakor pa jih more imeti ekskluzivni eticizem, in je pomenilo pač še usodnejši duhovni spor. Šlo je v resnici za novo razmerje do sveta vobče, skratka, šlo je za nove vitalno-duhovne osnove našega svetovnega naziranja.

Tudi očitek, češ da je mladina zavrgla sleherno avtoriteto, ne drži, saj odkritosrčno priznava prav vest, po kateri se človeku vendarle razodeva zadnja, božja avtoriteta, in edinole v tej ima svoj izvor in sankcijo tudi vsaka druga avtoriteta, tudi cerkvena, katero katoličan priznava prav zaradi vesti.² Človeka, ki ne zna razlikovati med vestjo in samovoljnostjo, pa pač ne moremo imenovati etično osebnost. Res pa je, da mladina, kateri je *salus animae suprema lex*, ne more priznati nobene neresnične avtoritete. V nas živi duh Galilea Galileija, svobodnega iskavca resnice in vernega katoličana, in ta duh se more sicer po usodnih napetostih ali nasprotjih tragično streti, nikoli pa ne prisiliti, da bi zatajil resnico.

Jedro vprašanja religijoznega in še posebej katoliškega mladinstva je prav v tem, kako najti skladnost med naravo in nadnaravo, med svobodo in normo pa med subjektivno in objektivno resničnostjo. A to je hkrati osnovno vprašanje Cerkve, katere smisel in bistvo sta najgloblje izražena v njeni bogočloveški ideji, in hkrati vprašanje našega življenja z njo. Le iz te dvojnosti človeškega in božjega elementa v

² Prim. članek »Avtoriteta«, Križ na gori II., str. 68.

katolicizmu so razumljivi tudi dvigi in padci v dinamičnem življenju Cerkve. Nekateri tudi pri nas ne morejo razumeti, kako je mogoče ostati katoličan spričo napak empiričnega katolicizma, oziroma bolje katoličanov. Res, tudi mi vidimo te napake; a to spoznanje človeka, ki še veruje, boli in je vir globoke, neizrekljive tragike v njem. Nujna posledica te zavesti pa more biti edinole borba za obnovo ter prizadevanje za čim globljim življenjem v duhu in resnici evangelija, ne pa odpad. Nam se upira nedoslednost onega modernega duha, ki priznava kakor na primer André Gide razliko med božjim in človeškim elementom v krščanstvu, a zametuje zaradi napak ljudi oboje hkrati. Kdor se tako odloči in zaradi tega »konvertira« v ateizem ali kamorkoli, dokazuje samo, da mu resnica ni več najvišje merilo in zadnji smisel iskanja in trpljenja.

PAVEL SLAPAR

CERKEV — ŽIVLJENJSKO VPRAŠANJE

In nastal je velik vihar,
ki je valove zaganjal v čoln,
tako da se je čoln že zalival. Mr 4, 37.

I

Nasprotje med duhom in snovjo je večno. Kakor je teoretično ena največjih nemožnosti združiti duhá in snov v življenjsko skupnost ene narave, tako je praktično, ker se je to dejansko zgodilo, ena največjih čudovitosti. In zgodilo se je v človeški naravi po stvariteljskem deju Boga, da sta se zvezala duh in snov v eno skupnost, da po njej sestavljata človeka. Z mnogimi prekonaravnimi darovi bi človek po prvotni zamisli ohranil ravnotežje med duhom in snovjo. Toda padel je nazaj na stališče gole narave in obremenjen pred Bogom in samim seboj začutil v sebi boj med duhom in snovjo, ki je ostal dediščina za slehernega človeka.

Zgodovina kaže, da boj ne stoji vedno na isti stopinji, ampak da niha zdaj v smeri duhá, zdaj v smeri snovi. Zato imamo v zgodovini dobe, ki so izrazito duhovno usmerjene, kakor so prav tako tudi dobe, katerih poudarek je pretežno naperjen v snov. Edinstven primer duhovne usmerjenosti in zmage duhá pa je v nastopu katoliške Cerkve. Prej je zgodovina zaznavala, kako niha zmaga med duhom in snovjo, ob nastopu Cerkve pa se nenadoma duh osamosvoji in se požene visoko, da zavlada nad snovjo. To je edinstveni primer v zgodovini, ki priča z induktivno doslednostjo, da je krščanstvo na nov način človeško naravo objektivno požlahtnilo. Nobena ideologija in nobena organizacija pred Kristusom ni tega mogla. Narodi so se utapljali v snovnosti in v njej čutili pogin, so od nje tudi bežali, a vendar končno